

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Торгівля – галузь народного господарства, що забезпечує обіг товарів, просування їх із сфери виробництва до сфери споживання на основі купівлі-продажу. Торгівля як форма обігу є проміжною ланкою між виробництвом і зумовленим ним розподілом, з одного боку, і споживанням, з другого. Вона забезпечує економічні зв'язки між окремими галузями виробництва і підприємствами, між містом і селом, окремими районами (регіонами) країни та між країнами. Торгівля як форма товарного обміну є історичною категорією; вона виникла з зародженням товарного виробництва [4, с. 306]. Це – галузь національної економіки, що охоплює товарний оборот на митній території певної держави [6, с. 1355].

Внутрішня торгівля – це торгівля, яка ведеться виключно в межах певної країни. Важливість внутрішньої торгівлі в країні полягає в тому, що вона полегшує обмін товарів всередині країни. Роблячи це, вона також гарантує, що фактори виробництва досягають потрібних місць, щоб економіка країни могла вирости. Надаючи різні види товарів та послуг для доставки у всі частини країни, торгівля покращує рівень життя жителів країни, а також рівень зайнятості в країні. І це сприяє зростанню галузі за рахунок забезпечення доступності сировини [4, с. 306].

Загальний обсяг роздрібною торгівлі, що включає роздрібний товарооборот підприємств, які здійснюють діяльність з роздрібною торгівлі, розрахункові дані щодо обсягів продажу товарів на ринках та підприємцями – фізичними особами за 2014 рік склав 16 737,4 мільйони гривень. Частка області у обсязі роздрібною торгівлі України у 2016 році становила 1,9% (у 2013 р. – 10,6%) [5, с. 15].

Товарооборот ресторанного господарства становив 409,7 мільйона гривень, або 1,2% від загального обсягу роздрібною товарообороту області. Роздрібний товарооборот підприємств становив 6 143,2 мільйона гривень.

Упродовж 2005-2014 рр. спостерігалась тенденція до збільшення частки непродовольчих товарів у загальному обсязі роздрібною товарообороту підприємств. У 2000 році частка продовольчих товарів складала 57,5%, у 2014 році – тільки 37,7%. Щорічно частка продовольчих товарів у середньому зменшувалася на 1,4%.

За період з 2000 року у структурі продажу товарів за усіма каналами реалізації відбулися значні зміни. Вони стосуються зменшення частки роздрібною торгівлі мережі підприємств-юридичних осіб від 45,3% у 2000 році до 35,4% у 2014 році і зростання частки підприємств-фізичних осіб та організованих ринків з продажу споживчих товарів – від 46,4% у

2000 році до 59,2% у 2014 році. Частка неформальних ринків фактично не змінилася і перебуває на рівні 3,0-3,2%. Деяко зменшилася у обороті частка ресторанного господарства – з 5,1% до 2,4%.

Тернопільська область посідає дуже скромне місце серед інших регіонів України за обсягами роздрібною торгівлі.

Загальний обсяг роздрібного товарообороту підприємств-юридичних осіб, які здійснюють діяльність з роздрібною торгівлі, та ресторанного господарства склав у 2014 році 6 143,2 мільйона гривень.

Товарооборот ресторанного господарства склав 72,6 мільйони гривень, що складає 1,2% від загального обсягу роздрібною торгівлі області.

Упродовж 2005-2014 рр. спостерігалася тенденція до збільшення частки непродовольчих товарів у загальному обсязі роздрібного товарообороту підприємств. У 2000 році частка продовольчих товарів у загальному обсязі роздрібного товарообороту підприємств складала 57,5%, а в 2014 році – тільки 37,7%. Щорічне зменшення цієї частки складало в середньому близько 1,4%.

На долю торгових підприємств, що розміщені в міських поселеннях, припадає 5 408,3 мільйона гривень, у сільській місцевості – 734,8 мільйона гривень.

У розрахунку на одну особу у 2014 році продано товарів на 5 732 гривні, з них у міських поселеннях – 11 374 гривні, у сільських поселеннях – 1 233 гривні. У 2013 році ці показники становили відповідно 4 693 гривні, 9 290 гривень, 1 053 гривні. У 2000 році на одну особу припало 334 гривні роздрібного товарообороту, у 2005 році – 1 187 гривень, у 2010 році – 3 518 гривень.

На фоні загальнодержавних показників це складає: у 2000 році – 57,5%, 2005 році – 59,3%, у 2010 році – 57,5%, у 2013 році – 49,3%, у 2014 році – 56,2%. Така тенденція свідчить про значне відставання добробуту населення Тернопільської та його купівельної спроможності від середніх загальнодержавних показників та показників більшості сусідніх областей.

Тернопільська область відстає від сусідніх областей і за таким показником, як частка її загального товарообороту в загальнодержавному обсязі. Цей показник у ній складає 1,4%, коли в Івано-Франківській – 2,1, Львівській – 5,4%, Рівненській – 1,9, Хмельницькій – 2,0, Чернівецькій – 1,5.

В області роздрібних товарооборот розподіляється вкрай нерівномірно. На місто Тернопіль припадає майже 69% всього роздрібного товарообороту області. Значні обсяги припадають на Тернопільський (4,7%), Кременецький (4,0%) і Тербовлянський (3,8%) райони. Найменша частка у загальнообласному товарообороті припадає на Підгаєцький (0,6%), Козівський (0,7%), Монастирський (0,9%) і Шумський (1,0%) райони.

Найвищі показники роздрібного товарообороту у розрахунку на

одну особу зафіксовано в Тернополі (17 978 гривень), найменший - в Козівському (1 168 гривень). У 2000 році ці показники становили відповідно 965 - в Тернополі та 46 гривень - у Підгаєцькому районі.

Надання торгових послуг в межах області здійснюють 60 ринків, із яких 1 - продовольчий, 18 - непродовольчих, 41 - змішаний. Найбільше діючих ринків в області було у 2010 році - 69, із них 4 - продовольчі, 29 - непродовольчих і 36 - змішаних. На діючих 60 ринках облаштовано 13 277 місця для торгівлі. Найвищим цей показник був у 2005 році - 15 383 місця.

В області діє 18 критих ринків, на яких облаштовано 1 185 місць. Найбільшою кількістю ринків була у 2012-13 роках - 20, а кількість місць в них - відповідно 1 255 і 1 241. Також діє 33 павільйони для здійснення роздрібною торгівлі із 1 266 місцями, організовано 1 957 торгових місць на відкритих та критих столах. Роздрібну торгівлю на ринках здійснюють 210 магазинів, 8 065 лотків (наметів), кіосків, контейнерів. Загальна площа торгових ринків в області складає 413,3 тисяч квадратних метрів, із них безпосередньо відведено під торгівлю 256,4 тисяч квадратних метрів.

Обсяг продажу продовольчих товарів у 2014 році склав 2 316,0 мільйони гривень, що на 2,3% більше, ніж у 2013 році. Із 2 316,0 млн. грн. зреалізованих товарів на підприємства торгової мережі припадає 2 243,4 мільйони гривень, підприємства мережі ресторанного господарства - 72,6 мільйонів гривень.

У торговій мережі підприємств 27,6% обсягу продажу продовольчих товарів припадало на тютюнові вироби (обсяг продажів - 618,3 мільйонів гривень), 20% - на алкогольні напої (обсяг продажів - 448,3 млн. грн.), 8,3% - на кондитерські вироби (обсяг продажів - 186,9 млн. грн.), 6,3% - на м'ясопродукти (обсяг продажів - 141,3 млн. грн.), 5,6% - на молоко та молочні вироби (обсяг продажів - 125,6 млн. грн.), 4% - на безалкогольні напої (сума реалізації - 89,7 млн. грн.), 2,5% - на борошно, хліб, хлібобулочні вироби (обсяг реалізації - 56,1 млн. грн.), 2,3% - на рибні продукти (обсяг продажів - 51,6 млн. грн.), 2,2% - на свіжі плоди, ягоди, виноград, горіхи (обсяг продажів - 1,6 млн. грн.).

У 2014 році підприємствами роздрібною торгівлі та ресторанного господарства реалізовано 4 727 тонн м'яса і м'ясних продуктів, 466 тонн вершкового масла, 2 066 тонн рослинної олії, 693 тонни сирів, 13 156 тисяч штук яєць, 2 986 тонн цукру-піску, 5 203 тонни кондитерських виробів, 84 тонни чаю, 649 тонн кухонної солі, 5 157 тонн хліба і хлібобулочних виробів, 1 508 тонн картоплі, 2 582 тонни свіжих овочів, 3 137 тонн свіжих плодів, ягід, винограду та горіхів.

Продаж непродовольчих товарів у 2014 році склав 3 827,2 мільйонів гривень, що на 0,9% більше, ніж у 2013 році (у порівняльних цінах). За рахунок продажу світлих нафтопродуктів сформувалося

понад 28,1% товарообороту непродовольчих товарів (на суму 1 075,5 мільйона гривень). На товари культурно-побутового і господарського призначення припадало 10,9% (обсяг продажу - 417,2 млн. грн.), будівельні та залізні вироби - 9,9% (обсяг продажу - 378,9 млн. грн.), фармацевтичні товари, автомобілі та автотовари - 7,6% (обсяг продажу - 290,9 млн. грн.), стиснутий та скраплений газ для автомобілів - 4,8% (183,7 млн. грн.). У значно менших обсягах реалізуються побутові електротовари та освітлювальне приладдя (114,3 млн. грн. або 3,0%), парфумерні вироби (100,7 млн. грн. або 2,6%), побутові засоби для миття, чищення та догляду (98,8 млн. грн. або 2,6%), аудіо- та відео обладнання, включаючи телекомунікаційне обладнання (95,8 млн. грн. або 2,5%), книги, газети й журнали (53,0 млн. грн. або 1,4%), медичні й ортопедичні товари (47,8 млн. грн. або 1,2%), меблі (41,5 млн. грн. або 1,1%), килими, покриття для стін та підлоги (30,0 млн. грн. або 0,8%).

У 2014 році підприємствами роздрібною торгівлі та ресторанного господарства реалізовано 200 тисяч декалітрів горілки і лікеро-горілчаніх виробів, 125 тисяч декалітрів вина, 32 тисячі декалітрів коньяку, 39 тисяч декалітрів ігристих вин (у тому числі й шампанських), 1 535 тисяч декалітрів пива, 72 тисячі декалітрів слабоалкогольних напоїв. У перерахунку на абсолютний алкоголь на одну особу реалізовано 1,5 літра алкогольних напоїв. Реалізовано 1 158,8 мільйонів штук тютюнових виробів.

Підприємства роздрібною торгівлі реалізують продовольчі товари, що на 60% виробляються вітчизняними промисловими підприємствами. Найвища частка вітчизняних виробників продукції у реалізації яєць (100%), безалкогольних напоїв, цукру, вершкового масла, тваринних жирів і маргарину (99%), тютюнових виробів, борошна, хліба і хлібобулочних виробів, молока і молочних виробів (98%), м'ясних консервів і м'ясних продуктів, рослинної олії (97%), солі (95%), мінеральної води (94%), круп (92%), алкогольних напоїв (91%), найменша - свіжих плодів, ягід, винограду та горіхів (40%), фруктових-ягідних консервів (46%).

Серед непродовольчих товарів, що виробляються вітчизняними виробниками, найвища частка реалізації підприємствами роздрібною торгівлі книгами, газетами і журналами (96%), меблями (74%), будівельними матеріалами та залізними виробами (70%), стисненим газом та скрапленим газом для автівок (68%), мастильними речовинами (65%), спортивним і туристським інвентарем та спорядженням (63%), годинниками й ювелірними виробами (63%), галантерейними та текстильними товарами (61), канцелярськими товарами (58%), окулярною оптикою (53%), найнижча частка - аудіо- та відео обладнанням (0,2), комп'ютерами, периферійним устаткуванням та програмним забезпеченням (1,5%), взуттям (1,6%), побутовими електроприладами та освітлювальним приладдям (6%).

Список використаних джерел:

1. *Внутрішня торгівля / Географічна енциклопедія України: В 3-х томах / Редкол.: ...О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. – К.: «Українська Радянська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1989. – Т. 1: А – Ж. – 416 с.*
2. *Мережа роздрібної торгівлі на 1 січня 2015 року: Статистичний бюлетень / Відповід. за випуск Н. В. Куніц. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015. – 112 с.*
3. *Наявність та використання торгової мережі на ринках області в 2014 році: статистичний бюлетень / Відпов. за випуск Н. В. Куніц. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015. – 20 с.*
4. *Торгівля / Українська Радянська Енциклопедія. Видання друге. – К. Головна редакція Української Радянської енциклопедії. – Том 11. Стодола – фітотерапія. – 606 с.*
5. *Торгівля Тернопільської області у 2014 році: Статистичний збірник / За редакцією Н. С. Дідуник; Відпов. за випуск Н. В. Куніц. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015. – 162 с.*
6. *Універсальний словник-енциклопедія / Голов. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. – К.: «Ірина», 1999. – 1551 с.*

*Гуменюк В., магістрантка мГ-11 групи
Науковий керівник – к. г. н., доцент М. В. Потокій,*

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ЕКСПОРТІ ПОСЛУГ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

За період з 2005 року загальний обсяг експорту послуг зріс понад 12 разів – з 4,4 млн. дол. до 57,8 млн. дол.

У 2014 році підприємствами і закладами Тернопільської області було надано іноземним компаніям послуг на загальну суму 55,888 млн. дол. США, у тому числі: послуг з переробки матеріальних ресурсів 35,899 (або 64,2%), транспортних послуг – 10,723 (або 19,2%), із них 10,454 – автомобільним транспортом (97,5%), послуг, пов'язаних із подорожами (12,4%) послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуги – 1,987 (3,6%), ділових послуг – 0,335 (0,6%). Зовнішньоторговельні операції здійснювалися із 100 країнами світу.

У 2017 р. експорт послуг складав 57,8139 мільйонів доларів, що на 27,7% менше за показник у 2016 р. Зовнішньоторговельні операції послугами область здійснювала із 95 країнами світу.

У 2014 р. питома вага Тернопільської області у загальнодержавному експорті послуг складала 0,5%, в імпорті – 0,1, у 2016 р. – 0,8 і 0,1% відповідно, у 2017 р. – 0,5% і 0,2%.

У 2014 р. основу структури зовнішніх послуг складали послуги з переробки матеріальних ресурсів (35,9 мільйонів доларів), транспортні послуги (10,723 млн. дол.), послуги, пов'язані із подорожами (6,942 млн. дол.), послуги у сфері телекомунікацій (1,988 млн. дол.) та ділові